

Analiza ramowa w badaniu rozgrywki narracyjno-interpretacyjnej – dzienniki o zabójstwie Marka Rosiaka

Tomasz Olczyk

Uniwersytet Warszawski

t.olczyk@uw.edu.pl

ORCID: 0000-0001-5720-9591

STRESZCZENIE

Cel: opis mechanizmów ramowania, identyfikacja konkurujących ram i pomiar wyników rozgrywki narracyjno-interpretacyjnej (*framing contest*) na przykładzie ramowania ataku na biuro poselskie Prawa i Sprawiedliwości 19 października 2010 roku. **Metody badań:** interpretatywna strategia analizy ramowania polegająca na indukcyjnej, jakościowej rekonstrukcji ram z wykorzystaniem homeostatycznego modelu narracji. Przeanalizowano lokalizację ram w strukturze analizowanych tekstów i związane z nią zabiegi metakomunikacyjne (przeramowujące). Obliczono relatywną ekspozycję ram, a także jednorodność (homogeniczność) i przechylenie ramowania z wykorzystaniem wskaźnika koncentracji Herfindahla-Hirschmanna i na tej podstawie stworzono mapę wyników rozgrywki interpretacyjnej. Badaniu z zastosowaniem oprogramowania do analizy danych jakościowych MaxQDA12 poddano artykuły informacyjne czterech wiodących dzienników opublikowane w dzień po relacjonowanym incydencie. **Wyniki i wnioski:** analizowana rozgrywka interpretacyjna była silnie spolaryzowana. W badanym przypadku zidentyfikowano tylko dwie dominujące i jedną marginalną ramę. W artykułach informacyjnych występowała znacząca jednostronność i tendencyjność ramowania przejawiająca się wysokimi wartościami wskaźników homogeniczności i przechylenia ramowania. Tylko jeden z czterech dzienników eksponował konkurujące ramy w zbalansowany sposób. Dzienniki stosowały dwie wzorcowe strategie forsowania wybranej ramy: otwartą stronniczość („Nasz Dziennik”) i subtelną metakomunikacyjność („Gazeta Wyborcza”). **Oryginalność i wartość poznawcza:** zaproponowana konceptualizacja ramowania przywraca pojęciu narracyjne i metakomunikacyjne pierwiastki. Przyjęta strategia indukcyjnej rekonstrukcji ram unika powszechnego w analizie ramowej problemu niejasnego związku między ramami a materiałem empirycznym. Badanie realizuje postulat zwiększenia szczegółowości analizy ramowej poprzez redukcję jednostki kodowania do zdania. Tekst proponuje narzędzia precyzyjnego pomiaru ekspozycji ram i wizualnego mapowania rozgrywki interpretacyjnej i tendencyjności ramowania.

SŁOWA KLUCZOWE

analiza ramowa, dyskurs, rama, rozgrywka interpretacyjna

Kontrowersyjne i szokujące wydarzenia bardzo szybko stają się przedmiotem zacieklej rozgrywki między podmiotami usiłującymi narzucić obserwatorom swoje interpretacje. Areną tych pojedynków symbolicznych są media, a stawką zbiorowe wyobrażenia, przekonania i działania. Niejako naturalną metodą analizowania takich rozgrywek interpretacyjnych (*framing contest*) jest analiza ramowania (*framing analysis*). W tym popularnym i obiecującym (Franczak, 2014), choć wciąż „pokawałkowanym” (Entman, 1993) paradygmacie analizy mediów zwraca się szczególną uwagę na forsowane w przestrzeni dyskursu schematy interpretacji. Krytycy praktyk badawczych z wykorzystaniem analizy ramowej wskazują jednak na problemy teoretyczne wynikające z odejścia od interpretatywnych i metakomunikacyjnych „korzeni” koncepcji (por. Czyżewski, 2011), trudności z operacjonalizacją i pomiarem podstawowych pojęć (Entman, 2006) i małą szczegółowość uzyskiwanych danych (Entman, 2007). Niniejsze opracowanie podejmuje próbę przezwyciężenia tych problemów i zastosowania analizy ramowej do badania rozgrywki interpretacyjnej w relacjach dzienników o ataku na biuro poselskie Prawa i Sprawiedliwości w Łodzi 19 października 2010 roku.

Ramowanie i rozgrywka interpretacyjno-narracyjna

Przez ramowanie (*framing*) rozumie się konstruowanie schematu interpretacji wydarzenia bądź problemu społecznego (Entman, 1993, p. 53). Sednem ramowania jest selekcja i priorytetyzacja faktów, obrazów bądź zdarzeń, poprzez którą świadomie bądź nieświadomie promuje się określone rozumienia relacjonowanych wydarzeń (Norris, Kern, & Just, 2003, pp. 10–11). Efektem tych procesów są ramy – struktury poznawcze kondensujące, upraszczające i wyjaśniające prezentowaną rzeczywistość (Benford & Snow, 2000, p. 614). W pełni rozwinięte ramy zawierają definicję problemu, interpretację przyczynową, ocenę moralną i proponowane sposoby jego rozwiązania (Entman, 1993, p. 53). Analiza ramowania medialnego polega na identyfikacji i rekonstrukcji ram w przekazach medialnych.

Podstawą ramowania są dwa procesy: selekcja elementów definiowanego przez ramę obszaru rzeczywistości i ich amplifikacja (Capella & Jamieson, 1997, p. 38). Selekcja prowadzi do „skupiania uwagi na pewnych aspektach relacjonowanej rzeczywistości i pomijania innych” (Entman, 1993, p. 53). Amplifikacja odnosi się zaś do dwóch uzupełniających się zabiegów: hiperbolizacji (powiększenia) i eufemizacji (pomniejszenia) (Barański, 2001, p. 49) wybranych komponentów ramowanej sytuacji czy problemu. Uwydatnianie (*salience*) to akcentowanie i podkreślanie wyselekcjonowanych składowych ram, które służą jako ich „konceptualne klamry” (Benford & Snow, 2000, p. 623). Dla konstrukcji i działania ramy równie istotne jest to, co jest ukrywane, pomijane i traktowane jako drugo- i trzeciorzędne (Capella & Jamieson, 1997, p. 45).

Choć niektórzy badacze dostrzegają rolę narracji w ramowaniu (por. np. Entman, 2007, p. 164; Gamson & Modigliani, 1989, p. 143; Merkus, de Heer, & Veenswijk, 2014, p. 570), w analizach empirycznych jest ona praktycznie nieobecna. Ta luka wymaga wypełnienia z dwóch względów. Po pierwsze, narratywizacja jest rutynowo stosowanym przez dziennikarzy mechanizmem konstruowania obrazu wydarzenia i wpisywania go w strukturę tekstu dziennikarskiego (Tuchman, 1976, pp. 93–94). Po drugie – i być może najważniejsze – z punktu widzenia psychologicznego narracja może być uznana za uniwersalny schemat poznawczy (Trzebiński, 2002a, 2002b), tym samym jest niejako naturalną ramą. Zgodnie z paradygmatem narracyjnym ludzie są narratorami

opowieści, narracyjna racjonalność zależy od spójności i wiarygodności tych opowieści, a świat społeczny jest zbiorem opowieści, z których jego uczestnicy wybierają własne historie i stają się odtwórcami własnego życia (Wasilewski, 2012, s. 22). Inaczej mówiąc, strukturyzacja narracyjna pełni kluczową rolę w medialnym ramowaniu wydarzeń, ponieważ dziennikarze i czytelnicy ich tekstów opisują i percypują rzeczywistość w kategoriach opowieści.

Drugim obok narratywizacji często pomijanym elementem ramowania jest jego metakomunikacyjność (Watzlawick, Bavelas, & Jackson, 1967, pp. 51–53). Według Marka Czyżewskiego (2010, s. XX–XXI) jest ona systematycznie ignorowana we współczesnych zastosowaniach koncepcji ramy, choć należała do fundamentalnych aspektów ramowania w klasycznej koncepcji Gregory'ego Batesona (1987, pp. 138–148), na której opierał swoją ideę ramy jej główny popularyzator w naukach społecznych Erving Goffman (2010, s. 9). Bateson koncentrował się na tym, jak rama dostarcza odbiorcom instrukcji odczytania i interpretacji informacji zawartych w ramowanym przekazie (Bateson, 1987, pp. 138–148), czy – jak to inaczej określił Goffman (2010, s. 9) – na „braniu w nawias”. Typowymi narzędziami metakomunikowania są zawarte w formie, strukturze lub tle komunikatu wskazówki jego interpretacji (Watzlawick et al., 1967, pp. 52–53). W każdym przypadku chodzi przede wszystkim o to, „jak to, co powiedziane, zostało powiedziane”, a nie o samą treść (Capella & Jamieson, 1997, p. 40). W kontekście ramowania metakomunikowanie jest dostarczaniem instrukcji interpretacji wyselekcjonowanych, uwydatnionych i znarratywizowanych informacji.

Źródłem społecznego znaczenia ram jest ich pośrednicząca rola w kształtowaniu świadomości zbiorowej. Uczestnicy dyskursu usiłują przekonać odbiorców do przyjęcia ich ram wydarzeń bądź problemów czy też, inaczej mówiąc, dążą do przekształcenia preferowanych ram w dominujące ramy zbiorowe. Zjawisko to określa się mianem rozgrywki interpretacyjno-narracyjnej (*framing contest*) (Entman, 2007, p. 164) bądź symbolicznej (Gamson & Modigliani, 1989, p. 3). Podmioty angażujące się w rozgrywkę interpretacyjną promują definicje, przyczyny i sposoby rozwiązania ramowanych problemów odpowiadające ich – często wzajemnie sprzecznym – interesom, tak aby zdominować dyskurs i pośrednio wpłynąć na istotnych aktorów (Jenkin, Signal, & Thomson, 2011, pp. 1028–1029). Kluczowym forum rozgrywek interpretacyjnych są relacje medialne (Carragee & Roefs, 2004, p. 216). Uczestnicy rozgrywek symbolicznych usiłują wpływać na prezentowane na owych forach narracje, które są z kolei „cegiełkami” ram zbiorowych (Merkus et al., 2014, p. 568). Ramy działania zbiorowego są wypadkową konkurujących wysiłków ramujących, poprzez które podejmujący je aktorzy angażują się w politykę konstruowania znaczeń (Merkus et al., 2014, p. 573).

Metody analizy

Przyjęta strategia badawcza realizuje trzy powiązane ze sobą postulaty krytyków analizy ramowej. Po pierwsze, za Markiem Czyżewskim (2011, s. 35–36) uznano analizę ramową za metodę interpretatywną, którą należy stosować w połączeniu z analizą sekwencyjną. Rola poszczególnych elementów przekazu w ramowaniu relacjonowanego zdarzenia identyfikowana była zatem w powiązaniu ze znaczeniami wcześniejszych i późniejszych partii tekstu. Pozwoliło to także zidentyfikować trudny w analizie i pomijany w teorii aspekt metakomunikacyjny ramowania. Badanie realizuje także postulat redukcji jednostki analizy do zdania stawiany przez Roberta Entmana (2006). Celem takiego uszczegółowienia analizy jest większa precyzja pomiaru relatywnej dominacji czy nasycenia tekstu ramami Entmana (2006, p. 220). Podsumowując, proponowane tu podejście ma charakter indukcyjny i jakościowy i za jednostkę kodowania przyjmuje zdanie, w odróżnieniu od zazwyczaj przyjmowanego w analizie ramowej podejścia dedukcyjnego i ilościowego połączonego z traktowaniem całych tekstów jako najmniejszej jednostki analizy.

Punktem wyjścia w indukcyjnej strategii rekonstrukcji ram była identyfikacja elementów struktur narracyjnych. Badania dyskursu politycznego wskazują, że ramy często opierają się na dość prostych schematach narracyjnych nawiązujących do homeostatycznego modelu narracji (Olczyk, 2009). Zakłada on, że wyjściowym stanem opisywanego świata jest równowaga, zakłócana przez antagonistę i przywracana przez protagonistę opowieści (Lem, 2002, s. 42). Stąd też punktem wyjścia była identyfikacja opisywanych w tekstach zaburzeń *equilibrów* i powiązanych z nimi aktorów. Zidentyfikowane w tekstach ramy były syntezą tych narracyjnych „cegiełek”.

Dzięki zastosowaniu w analizie oprogramowania do komputerowej analizy danych jakościowych (KADJ) (zob. Niedbalski, 2013) możliwe było połączenie jakościowej, interpretatywnej strategii analitycznej z precyzyjnym pomiarem uwydatnienia poszczególnych elementów ram w tekście i jednoczesną redukcją jednostki analizy. W badaniu użyto aplikacji MaxQDA 12 (Verbi Software, 2017), która obok funkcji typowych dla tej kategorii programów automatycznie oblicza, jaką część tekstu (odsetek znaków w tekście) stanowią zakodowane kategorie. Dzięki temu analiza pozwala bezpośrednio porównywać uwydatnianie i umniejszanie różnych aspektów relacjonowanej rzeczywistości w badanych artykułach. Podobnie jak inne programy tej klasy MaxQDA pozwala na kodowanie partii tekstu o dowolnej objętości, co umożliwia realizację wspomnianego postulatu zwiększenia granularności danych.

Narzędzia oferowane przez oprogramowanie KADJ pozwalają także prześledzić sekwencję ram w analizowanych tekstach. MaxQDA 12 pozwala tworzyć portrety dokumentów, które są wizualną reprezentacją umiejscowienia wybranych kategorii analitycznych w strukturze kodowanego tekstu (zob. rys. 1) (Verbi Software, 2017, pp. 259–262). Umożliwia to identyfikację zabiegów metakomunikacyjnych wykorzystujących organizację i strukturę tekstu dziennikarskiego i porównanie analizowanych dokumentów pod tym względem. Tym samym MaxQDA 12 wspomaga realizację postulowanego przez krytyków analizy ramowania postulatu sekwencyjnego odczytywania znaczenia tekstu.

Wyniki rozgrywek interpretacyjnych opisano w dwóch wymiarach: jednorodności i przechylenia ramowania (Entman, 2006, p. 219). Wskaźnik jednorodności (homogeniczności) ramowania pokazuje skalę zdominowania relacji przez niewielką liczbę ram. Do jego obliczenia Entman (2007) proponuje zastosowanie indeksu Herfindahla-Hirschmanna (IHH) używanego w ekonomii do opisu koncentracji rynku. Indeks ten tworzy się poprzez zsumowanie podniesionych do kwadratu udziałów procentowych kolejnych firm w danym rynku (Calkins, 1983). Jego wartość waha się od 10 000 (gdy jedna firma monopolizuje cały rynek) do bliskiej zera na rynku bardzo wielu firm z małymi udziałami. Analogicznie indeks homogeniczności ramowania osiąga maksymalną wartość 10 000 w sytuacji całkowitej dominacji jednej ramy i bliską zera w sytuacji obecności bardzo wielu ram o minimalnej ekspozycji (Entman, 2007, p. 168).

Drugi z proponowanych przez Entmana wskaźników odnosi się do przechylenia (*tilt*) czy też, inaczej mówiąc, przewagi jednej z konkurencyjnych ram. Indeks przechylenia ramowania (IPR) można interpretować jako różnicę w relatywnej ekspozycji dominujących ram (Entman, 2006). Podobnie jak w przypadku wskaźnika jednorodności Entman proponuje, aby do kalkulacji IPR zastosować wskaźnik koncentracji rynku. Indeks przechylenia ramowania jest zatem różnicą kwadratów procentowych udziałów porównywanych ram w „przestrzeni” medialnej. Indeks ten wynosi 0 w sytuacji, gdy przeciwstawne ramy są równo ekspozowane, a jego ekstrema wyznaczają liczby 10 000 i -10 000 opisujące sytuację, w której tekst zdominowany jest całkowicie przez jedną z ram. IPR jest szczególnie wygodnym wskaźnikiem w sytuacji, gdy relacje medialne zdominowane są przez dwie przeciwstawne ramy interpre-

tacji, można go jednak stosować także wtedy, gdy mamy do czynienia z wieloma przeciwstawnymi ramami.

Indeksy homogeniczności i przechylenia ramowania posłużyły do stworzenia mapy rozgrywki interpretacyjnej. Jest ona przestrzenną ilustracją ekspozycji ram uczestników rozgrywki w analizowanych mediach (zob. rys. 1). Skalę jednorodności ramowania w analizowanych artykułach opisuje oś odciętych, przechylenie ramowania w stronę którejś z antagonistycznych narracji ukazuje położenie na osi rzędnych. Lokalizacja analizowanego tekstu na mapie pokazuje, której stronie pojedynku symbolicznego udało się zdominować ilościowo rozgrywkę narracyjną prowadzoną na jego łamach.

Analizowany materiał

Przedmiotem analizy jest ramowanie ataku na biuro poselskie Prawa i Sprawiedliwości (PiS) w Łodzi, do którego doszło 19 października 2010 roku. W wyniku ataku 62-letniego Ryszarda Cyby śmierć na miejscu poniósł Marek Rosiak, asystent europosła PiS Janusza Wojciechowskiego. Drugi pracownik biura, Paweł Kowalski został zaatakowany paralizatorem i nożem, odniósł wiele ran i był hospitalizowany (Kancelaria Sejmu, 2010, s. 4). Sprawca został ujęty przez strażników miejskich, przyznał się do winy i został skazany na karę dożywotniego pozbawienia wolności (Kacprzak, 2012). Według biegłych napastnik w chwili popełnienia przestępstwa był poczytalny. W trakcie śledztwa okazało się także, że w latach 2004–2006 był członkiem Platformy Obywatelskiej (Blikowska, 2015).

Prasowe relacje incydentu z 19 października 2010 roku z co najmniej czterech powodów stanowią interesujący materiał do analizy rozgrywki interpretacyjno-narracyjnej. Morderstwo miało podtekst polityczny, sprawca deklarował chęć zabicia lidera ówczesnej głównej partii opozycyjnej. Wydarzenie miało zatem charakter precedensowy i szczególne znaczenie z uwagi na dynamikę eskalacji konfliktu politycznego w Polsce. Tym samym stawka rozgrywek wokół jego interpretacji była wyjątkowo wysoka, a ich uczestnicy byli szczególnie silnie zmotywowani do forsowania własnych ram wydarzenia. Jednocześnie w początkowym okresie informacje na temat ważnych dla interpretacji aspektów sprawy (np. motywów sprawcy) były niepełne i często sprzeczne, pozwalając na względną swobodę ramowania.

Analizie poddano artykuły informacyjne z wiodących w tamtym czasie dzienników (por. tabela 1): „Dziennika Gazety Prawnej”, „Gazety Wyborczej”, „Naszego Dziennika” i „Rzeczpospolitej”, opublikowane dzień po wydarzeniach. Taki wybór wynikał z chęci uchwycenia roli dwóch, do pewnego stopnia przeciwstawnych czynników. Ograniczenie analizy do artykułów opublikowanych tuż po incydencie wynikało z założenia, że mechanizmy ramowania będą najlepiej widoczne wtedy, gdy istnieć będzie jeszcze sporo luk informacyjnych dotyczących wydarzenia i jego kontekstu. Równocześnie można przypuszczać, że ramowanie będzie najbardziej subtelne i zbalansowane w tych częściach tekstu, które mają w założeniu dostarczać „czystego” i „przezroczystego” opisu zdarzeń. Stąd pominięcie komentarzy odredakcyjnych jako bardziej oczywistych elementów rozgrywki interpretacyjnej, a także rezygnacja z analizy innych typów mediów o własnej specyfice gatunkowej wpływającej na ramowanie tego typu zdarzeń, takich jak tabloidy.

We wszystkich analizowanych tytułach informacje o ataku na biuro poselskie PiS w Łodzi były głównym tematem pierwszych stron, rozwijanym w dalszych częściach numeru. Artykuły umieszczone na stronach tytułowych i ich kontynuacje potraktowano jako całości analityczne.

Tabela 1. Analizowane artykuły.

dziennik	analizowane artykuły	łącznie znaków w tekście
„Dziennik Gazeta Prawna” (DGP)	Zieliński, R. (2010, 20 października). Mordercza spirala nienawiści. <i>Dziennik Gazeta Prawna</i> , s. A1.	6006
	Zieliński, R. (2010, 20 października). Polityczna zimna wojna przeszła w gorące stadium. <i>Dziennik Gazeta Prawna</i> , s. A4.	
„Gazeta Wyborcza” (GW)	Stańczyk, M., Szacki, W., Wesołowski, P., & Wojtczak, J. (2010, 20 października). Mord w biurze PiS. <i>Gazeta Wyborcza</i> , s. 1.	9743
	Stańczyk, M., Wesołowski, P., Wojtczak, J., & Mamoń, M. (2010, 20 października). Zabił w biurze PiS. <i>Gazeta Wyborcza</i> , s. 3.	
„Nasz Dziennik” (NDz)	Kowalski, A. (2010, 20 października). Z nożem na Kaczyńskiego. <i>Nasz Dziennik</i> , s. 1.	8220
	Kowalski, A. (2010, 20 października). Z nożem na Kaczyńskiego. <i>Nasz Dziennik</i> , s. 5.	
„Rzeczpospolita” (Rz)	Wybranowski, W. (2010, 20 października). Zabójstwo z nienawiści. <i>Rzeczpospolita</i> , s. A1.	8662
	Kacprzak, I., & Goss, M. (2010, 20 października). Morderstwo polityczne. <i>Rzeczpospolita</i> , s. A7.	

Źródło: opracowanie własne.

Identyfikacja elementów narracji i rekonstrukcja konkurencyjnych ram interpretacji

Z perspektywy homeostatycznego modelu narracji wszystkie opisane teksty odnoszą się do dwóch zaburzeń równowagi. Pierwsze zakłócenie dotyczy „świata realnego” i jest nim sam atak na biuro poselskie PiS. Na pierwszym planie sytuują się zatem: sprawca (Ryszard C.) i ofiary (zabity i ranny w wyniku ataku). Nieco mniej eksponowany, ale również obecny jest podmiot przywracający równowagę: funkcjonariusze, którzy aresztowali sprawcę. Drugie z opisywanych zakłóceń równowagi zachodzi w świecie dyskursu politycznego, w którym nastąpiła niekontrolowana eskalacja retorycznego konfliktu, a reakcje polityków na wydarzenie pierwszego planu jeszcze ją pogłębiają.

Przedmiotem rozgrywki interpretacyjnej było przypisanie odpowiedzialności za destabilizację dyskursu politycznego, którą interpretuje się jako główną przyczynę morderstwa. Inaczej mówiąc, chodzi o przeforsowanie jednego z podstawowych elementów każdej ramy, to jest preferowanej interpretacji przyczyn wydarzenia i w konsekwencji także oceny moralnej. W tym celu uczestnicy rozgrywki stosują strategię winy przez powiązanie, typowy mechanizm wykorzystywany w negatywnych kampaniach politycznych (Johnson-Carree & Copeland, 1991, p. 265). Aktorzy pierwszego planu (ofiary lub sprawcy) łączeni są z indywidualnymi i zbiorowymi aktorami drugiego planu (politykami określonej frakcji politycznej) za pomocą metaforyzacji (upodobnienia) lub metonimizacji (zastępowania) (Barański, 2001, s. 38; Lakoff & Johnson, 1988, s. 59–61).

Poprzez metaforyzację konstruktorzy ram próbują przekonać czytelnika, że ich przeciwnik polityczny jest podobny w jakimś zakresie do sprawcy. Zabiegi te polegają na metaforycznym zestawieniu napastnika realnego z napastnikiem werbalnym. Na przykład cytowany przez „Dziennik Gazetę Prawną” ówczesny polityk Platformy Obywatelskiej Janusz Palikot w taki sposób porównywał sprawcę do Jarosława Kaczyńskiego (prezesa PiS): „Jeden szalony, który zabił, i drugi szalony, który śmiercią chce osiągnąć polityczną korzyść”. W tym samym dzienni-

ku Janusz Wojciechowski z PiS zauważał, że „Przecież to właśnie Palikot wzywał, by ustrzelić i wypatroszyć Kaczyńskiego”. Wymiana ta jest dobrą ilustracją struktury i dynamiki opisywanego tu pojedynku symbolicznego. Jego głównymi aktorami byli politycy PiS i PO, a jednym z głównych celów obsadzenie przeciwnego ugrupowania i jego przedstawicieli w roli czynnika zakłócającego równowagę.

Metonimizacja stosowana była przez przedstawicieli Prawa i Sprawiedliwości i polegała na akcentowaniu relacji zamienności między ofiarami ataku a ich ugrupowaniem bądź jego przedstawicielami. Najlepiej jej sens oddaje poniższa wypowiedź Jarosława Kaczyńskiego w „Rzeczpospolitej”: „Stracili życie, walczą o życie – można powiedzieć za mnie”. Inny polityk PiS, cytowany przez „Gazetę Wyborczą” Witold Waszczykowski, używał podobnego zabiegu, mówiąc: „Zaczyna się zabijanie opozycji”. W obu przypadkach nacisk ramy interpretacji położony jest na metonimiczne powiązanie między ofiarami ataku a autorami wypowiedzi.

Trzeci zabieg narracyjny polegał na obsadzeniu się aktora rozgrywki interpretacyjnej w roli podmiotu przywracającego równowagę. Tę strategię stosowali politycy Platformy Obywatelskiej. Przykładem jest zamieszczona przez wszystkie dzienniki wypowiedź Donalda Tuska: „Liczę na to, że wszyscy otrzeźwieją. Najważniejsze jest wspólne działanie wszystkich Polaków i środowisk politycznych na rzecz wygaszenia atmosfery konfliktu i zaciekłości”. Podobnego charakteru oświadczenia innych polityków PO, w tym prezydenta i marszałka Sejmu, pojawiały się w większości analizowanych artykułów. Z punktu widzenia rozgrywki symbolicznej i ramowania zabiegi te były niejako pośrednią odpowiedzią na próby przypisania politykom ówczesnej partii rządzącej współodpowiedzialności za opisywane wydarzenia.

Synteza podstawowych składników narracji pozwoliła zrekonstruować trzy spójne fabularnie ramy interpretacji. Rama PO łączy obsadzanie PiS w roli czynnika destabilizującego i ekspozowanie łagodzących wypowiedzi polityków PO. Rama PiS z kolei składa się z dwóch elementów: Platformy w roli eskalującego konflikt polityczny i polityków PiS w roli ofiar tego konfliktu. Trzecia rama – ekspercka pojawia się w relacjach rozgrywki interpretacyjnej jedynie w „Dzienniku Gazecie Prawnej”. Interpretacja ta koncentruje się na negatywnej ocenie atmosfery politycznej i nastrojów i sugeruje odpowiedzialność całej klasy politycznej za powstałe napięcia. Dwie pierwsze ramy podkreślają winę konkretnych sprawców nierównowagi, trzecia opisuje sprawcę zakłócenia ogólnikową etykietą „klasy politycznej”. Promotorami ramy eksperckiej są cytowani przez gazetę uniwersyteccy socjologowie, wskazujący na związek wydarzenia z „atmosferą wzajemnych oskarżeń oraz podsycania niechęci”.

Metakomunikacja – opakowywanie ram

Przyjęcie batesonowsko-goffmanowskiej perspektywy ramowania jako „brania w nawias” w połączeniu z podejściem sekwencyjnym pozwala dostrzec w badanym materiale interesujące zabiegi metakomunikacyjne, przeramowujące komunikaty uczestników rozgrywki interpretacyjnej. Najbardziej jaskrawego przykładu dostarcza publikacja „Naszego Dziennika”. Gazeta ta cytuje co prawda koncyliacyjną wypowiedź Donalda Tuska, jednak jej odczytanie z uwzględnieniem poprzedzających ją i następujących po niej treści zmienia jej pierwotne znaczenie. Wypowiedź Tuska poprzedzają obszernie i strategicznie ulokowane (np. w nadtytule) części tekstu ukazujące Platformę Obywatelską, a przede wszystkim jej lidera jako aktorów zaburzających równowagę i pośrednio odpowiedzialnych za tragiczne wydarzenie. Tuż po zacytowaniu Tuska „Nasz Dziennik” pisze, że to z „szeregów jego ugrupowania od miesięcy płynęły słowa nacechowane negatywnymi emocjami, wręcz nienawiścią”. Inaczej mówiąc, komunikat wzywający do uspokojenia został tu za pomocą strukturalnej metainformacji „przeramowany” (*reframe*) na wypowiedź potwierdzającą, że to PO jest czynnikiem eskalującym konflikt.

Zabiegi przeramowujące pojawiają się także w tekstach innych dzienników. Strukturalne metainformowanie stosuje „Gazeta Wyborcza”, „opakowując” wypowiedzi lidera PiS – wprost przypisujące „odpowiedzialność polityk[om] PO na czele z Donaldem Tuskiem” – relacjami z koncyliacyjnych działań i wypowiedzi lidera PO. „Dziennik Gazeta Prawna” nie sygnalizuje co prawda swoim czytelnikom preferowanej ramy już w podtytułach czy lidach, jak „Gazeta Wyborcza” czy „Nasz Dziennik”, jednak stosuje bardzo zbliżony mechanizm odwracania znaczenia przekazu w samym tekście. DGP opakowuje ramę PiS o „wielkiej kampanii nienawiści” przeciw tej partii, pisząc, że „Koncyliacyjny apel Donalda Tuska o »otrzeźwienie« nie tylko został zbagatelizowany, ale wręcz pociągnął za sobą eskalację wzajemnych oskarżeń i pod adresem rządu.” Łatwo zauważyć, że zabieg ten jest niemal lustrzanym odbiciem mechanizmu zastosowanego przez „Nasz Dziennik” w odniesieniu do wypowiedzi Tuska.

Ilustracji tego zjawiska dostarczają portrety dokumentów analizowanych tekstów. Rysunek 1 ukazuje lokalizację dwóch głównych ram w strukturze analizowanych tekstów. W przypadku „Gazety Wyborczej” i „Naszego Dziennika” wyraźnie widać, jak elementy dominującej ilościowo ramy (por. tabela 2) nie tylko poprzedzają ekspozycję ramy zdominowanej, ale także następują zaraz po niej. Inaczej mówiąc, jedna rama jest niejako „opakowana” czy też znaczeniowo „brana w nawias” przez drugą. Jedynym medium, w którym nie występuje to zjawisko, jest „Rzeczpospolita”, co koresponduje z najbardziej zrównoważoną prezentacją konkurujących ram w tym dzienniku (por. tabela 2).

Rysunek 1. Portrety tekstów – lokalizacje ramy PO (kolor szary) i ramy PiS (kolor czarny) w strukturze analizowanych tekstów.

Źródło: opracowanie własne.

Uwzględnienie efektu opakowywania wymaga zaliczenia przeramowanych przekazów do treści promujących ramę strony przeciwnej. Efektem takiego przeliczenia są pozycje rama PiS' i rama PO' w tabeli 2 oraz DGP', GW', NDz' na rysunku 2. Jak widać na rysunku 2, zabieg ten niekiedy dość radykalnie zmienia obraz wyeksponowania przeciwstawnych ram w poszczególnych tekstach.

Mapowanie rozgrywki interpretacyjnej

Dzienniki w dość odmienny sposób podchodziły do ekspozycji analizowanych elementów ram. Pierwsza wyraźna różnica dotyczy relatywnego uwydatnienia samego wydarzenia i rozgrywki interpretacyjno-narracyjnej (zob. tabela 2). Tekst „Naszego Dziennika” zdominowany jest przez relację rozgrywki interpretacyjnej (59%), w pozostałych tytułach dominuje opis samego wydarzenia.

Analiza uwytatnienia poszczególnych elementów rozgrywki interpretacyjnej ukazuje więcej różnic między analizowanymi gazetami (zob. tabela 2 i rys. 1). W „Dzienniku Gazecie Prawnej” w ogóle nie pojawiają się wypowiedzi obsadzające polityków PO w roli destabilizatora. Bardzo niewiele takich wypowiedzi znaleźć można także w „Rzeczpospolitej”. Z kolei „Nasz Dziennik” niemal 43% całego tekstu poświęca na przypisanie politykom PO roli czynnika eskalującego konflikt. Jednocześnie tytuł ten kompletnie pomija wypowiedzi prezentujące polityków PiS w charakterze aktorów zaburzających równowagę. „Nasz Dziennik” niemal całkowicie ignoruje także łączące wypowiedzi Tuska i innych polityków PO, uwytatniając najsilniej ze wszystkich analizowanych tytułów wypowiedzi obsadzające polityków PiS w roli ofiary.

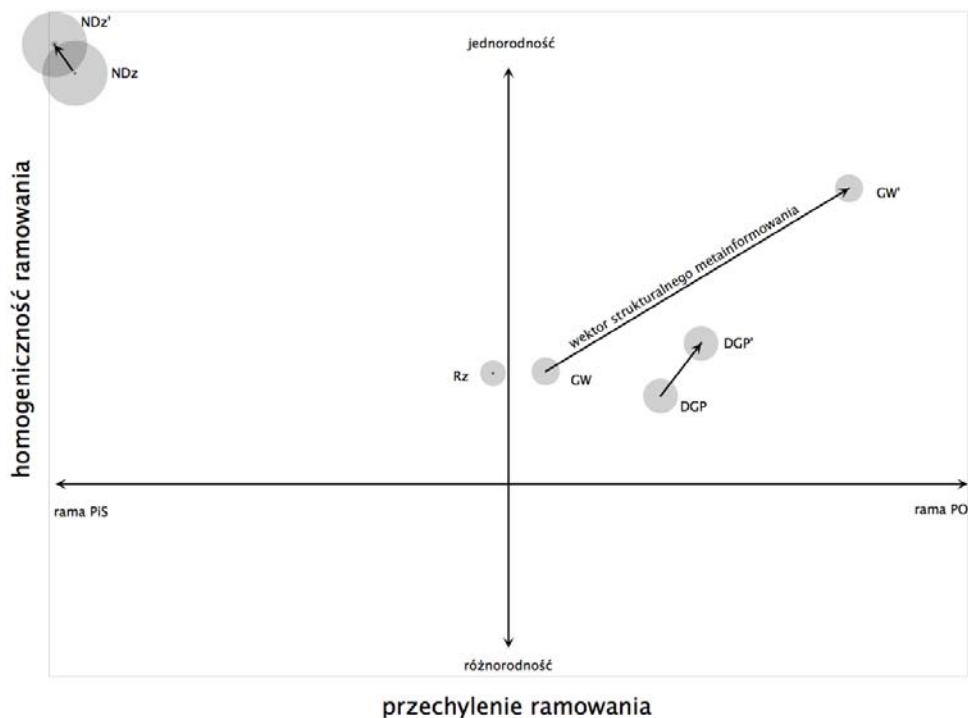
Tabela 2. Uwydatnienie elementów rozgrywki interpretacyjnej.

kategorie	procent znaków w poszczególnych tekstach			
	DGP	GW	NDz	Rz
wydarzenie	56,33	51,3	26,93	48,44
rozgrywka narracyjno-interpretacyjna	31,85	25,94	59,55	23,76
PiS destabilizuje	10,24	5,56	0	4,43
PO stabilizuje	8,32	8,47	1,34	7,04
PO destabilizuje	0	8,67	42,89	1,69
PiS jest ofiarą destabilizacji	2,18	3,24	15,32	10,6
rama PiS (PO destabilizuje, a PiS jest ofiarą destabilizacji)	2,18	11,91	58,21	12,29
rama PO (PiS destabilizuje, a PO stabilizuje)	18,56	14,03	1,34	11,47
rama ekspercka (cała klasa polityczna destabilizuje)	11,11	0	0	0
rama PiS' (rama PiS + „opakowane” nią elementy ramy PO)	0	3,24	59,55	n.d.
rama PO' (rama PO + „opakowane” nią elementy ramy PiS)	20,74	22,7	0	n.d.

Źródło: opracowanie własne. Podstawa procentowania: całe teksty.

Rysunek 2 jest syntetycznym podsumowaniem dotychczasowych analiz. Przedstawiony na nim diagram jest propozycją wizualizacji dwóch ilościowych aspektów ramowania rozgrywki interpretacyjnej: homogeniczności i przechylenia.

Przewagę którejś z antagonistycznych ram partyjnych ilustruje pozycja na osi x. Skalę jednorodności ramowania w analizowanych artykułach opisuje zaś oś odciętych. Osie te przecinają się w punkcie równego udziału ram interpretacji PiS i PO oraz „idealnego” matematycznie dla trzech ram wskaźnika homogeniczności ramowania (3333). Inaczej mówiąc, „idealnie” różnorodne i nieskrzywione ramowanie lokowałoby analizowane tytuły na przecięciu osi wykresu. Artykuły znajdujące się na lewo od osi pionowej przechylone są w stronę ramy promowanej przez polityków PiS. Teksty lokujące się na prawo od osi y poświęcają zaś relatywnie więcej miejsca ramie Platformy Obywatelskiej. Wielkość kół przypisanych poszczególnym tytułom odpowiada uwytatnieniu rozgrywki interpretacyjnej w tekście. Z kolei widoczne na mapie wektory strukturalnego metainformowania ukazują skalę i kierunek efektu opakowywania ram. Pozycje DGP', NDz' i GW' wynikają z przeliczenia wskaźników z uwzględnieniem zjawiska „opakowywania” komunikatu przeciwstawnego ramą dominującą.

Rysunek 2. Mapa rozgrywki interpretacyjnej wokół ataku na biuro poselskie PiS w Łodzi.

Źródło: opracowanie własne. Podstawą kalkulacji indeksów były części tekstu poświęcone rozgrywce interpretacyjnej.

Rysunek 2 można interpretować na dwa sposoby. Z jednej strony jest on ilustracją stanu rozgrywki symbolicznej i pokazuje, na ile stronom pojedynku udało się zdominować poszczególne teksty. Z drugiej strony można uznać, że ukazuje on stronniczość analizowanych mediów. W tym ujęciu im większa jednorodność i przechylenie ramowania, tym większa tendencyjność danego tytułu.

We wszystkich analizowanych artykułach ramowanie rozgrywki interpretacyjnej jest dość jednorodne. Nawet „Dziennik Gazeta Prawna”, który jako jedyny uwzględnił ramę ekspercką, znajduje się powyżej linii „idealnej” teoretycznej różnorodności. Skrajnym przypadkiem jest „Nasz Dziennik”, który po uwzględnieniu zjawiska opakowywania okazał się medium skrajnie jednostronnym i przechylnym. Za najmniej tendencyjną arenę rozgrywki interpretacyjno-narracyjnej można w opisywanym przypadku uznać „Rzeczpospolitą”. Jej tekst lokuje się najbliżej teoretycznie idealnego punktu przecięcia osi. Dość bliską „Rzeczpospolitej”, choć przechyloną w stronę ramy PO pozycję zajmuje tekst „Gazety Wyborczej”. Po uwzględnieniu efektu opakowywania umiejscowienie tego dziennika na wykresie zmienia się dość radykalnie. Jak pokazuje wektor metainformowania, w przypadku „Gazety Wyborczej” efekt ten jest najsilniejszy i przesunął ten dziennik na pozycję bliską lustrzanemu odbiciu „Naszego Dziennika”. Również „Dziennik Gazeta Prawna” okazuje się bardziej jednorodną i stronniczą areną rozgrywki symbolicznej po uwzględnieniu metakomunikacyjnego przeramowania.

Wnioski

Analizowany przypadek ukazuje skalę i głębokość polaryzacji politycznej i jednorodności ramowania. Rama ekspercka zajmuje ostatnie miejsce w strukturze tekstu w przypadku tylko jednego z czterech analizowanych dzienników. Pozostałe tytuły prezentują tylko dwie interpretacje zdarzenia. Zjawisko to można tłumaczyć naturalną tendencją mediów do upraszczania złożonej rzeczywistości społecznej. W tym kontekście można postawić tezę, że prezentowana tu analiza, choć dotyczy pojedynczego wydarzenia o charakterze niemal historycznym, ukazuje dość uniwersalny i stały wzorzec struktury i funkcjonowania rozgrywek interpretacyjnych w Polsce. Jednocześnie trudno oprzeć się wrażeniu, że dziennikarze w coraz mniej zawołowany sposób aktywnie włączają się w pojedynek symboliczny, a ich teksty – z założenia informacyjne, a nie perswazyjne – nie są neutralnymi arenami rozgrywek interpretacyjnych.

Polaryzacja rozgrywek symbolicznych sprawia, że zastosowane narzędzia ich pomiaru – indeksy homogeniczności i przechylenia ramowania, stworzone na potrzeby analizy amerykańskiego dyskursu politycznego zdominowanego przez dwie partie polityczne, wydają się sprawdzać także w warunkach polskich. Zaproponowana w tekście metodologia interpretatywnego, sekwencyjnego rekonstruowania ram wymaga dalszej „kalibracji”, polegającej na bardziej precyzyjnym określeniu wagi lokalizacji informacji w strukturze przekazu medialnego. Tylko wtedy będzie można wychwycić i zmierzyć najbardziej subtelne strategie forsowania wybranych ram z wykorzystaniem strukturalnej organizacji tekstu. Jednocześnie nie należy zapominać o tym, że jak zauważa Robert Entman (2006, p. 220), dążenie do precyzyjnego pomiaru konkurujących ram wymaga wielu dyskusyjnych decyzji i ujawnia dużą trudność w operacjonalizowaniu nawet najbardziej podstawowych pojęć z zakresu analizy ramowej.

Bibliografia

- Barański, J. (2001). *Socjotechnika. Między magią a analogią: szkice o masowej perswazji w PRL-u i III RP*. Kraków: Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego.
- Bateson, G. (1987). *Steps to an Ecology of Mind: Collected Essays in Anthropology, Psychiatry, and Epistemology*. Jason Aronson Inc.
- Benford, R.D., & Snow, D.A. (2000). Framing processes and social movements: An overview and assessment. *Annual Review of Sociology*, 26(2000), 611–639.
- Blikowska, J. (2015, 6 grudnia). Happening PO w pobliżu miejsca zabójstwa Marka Rosiaka. *Rzeczpospolita*. <https://www.rp.pl/polityka/art4097601-happening-po-w-poblizu-miejsca-zabojstwa-marka-rosiaka>
- Calkins, S. (1983). The New Merger Guidelines and the Herfindahl-Hirschman Index. *California Law Review*, 71(2), 402–429.
- Capella, J.N., & Jamieson, K.H. (1997). *Spiral of Cynicism. The Press and the Public Good*. Oxford University Press.
- Carragee, K.M., & Roefs, W. (2004). The Neglect of Power in Recent Framing Research. *Journal of Communication*, 54(2), 214–233. <https://doi.org/10.1111/j.1460-2466.2004.tb02625.x>
- Czyżewski, M. (2010). Analiza ramowa, czyli „co tu się dzieje?”. W E. Goffman (Red.), *Analiza ramowa: Esej z organizacji doświadczenia* (s. VII–XLVII). Kraków: Zakład Wydawniczy Nomos.
- Czyżewski, M. (2011). Wokół analizy ramowej jako perspektywy badawczej. W T. Gackowski (Red.), *Zawartość mediów czyli rozważania nad metodologią badań medioznawczych* (s. 31–49). Warszawa: Oficyna Wydawnicza ASPRA-JR.
- Entman, R.M. (1993). *Framing-toward clarification of a fractured paradigm*, 43(4). <https://doi.org/10.1111/j.1460-2466.1993.tb01304.x>
- Entman, R.M. (2006). Punctuating the homogeneity of institutionalized news: Abusing prisoners at Abu Ghraib versus killing civilians at Fallujah. *Political Communication*, 23(2), 215–224. <https://doi.org/10.1080/10584600600629844>

- Entman, R.M. (2007). Framing Bias: Media in the Distribution of Power. *Journal of Communication*, 57(1), 163–173. <https://doi.org/10.1111/j.1460-2466.2006.00336.x>
- Franczak, K. (2014). Perspektywa Framing Analysis – oferta analityczna dla badań nad dyskursem? *Przełęcz Socjologiczny*, 63(3), 135–156.
- Gamson, W.A., & Modigliani, A. (1989). Media Discourse and Public Opinion on Nuclear Power: A Constructionist Approach. *American Journal of Sociology*, 95(1), 1–37.
- Goffman, E. (2010). *Analiza ramowa. Esej z organizacji doświadczenia*. Kraków: Zakład Wydawniczy Nomos.
- Jenkin, G.L., Signal, L., & Thomson, G. (2011). Framing obesity: The framing contest between industry and public health at the New Zealand inquiry into obesity. *Obesity reviews*, 12(12), 1022–1030.
- Johnson-Cartee, K.S., & Copeland, G.A. (1991). *Negative political advertising: Coming of age*. L. Erlbaum Associates.
- Kacprzak, I. (2012, 20 kwietnia). Dożywocie dla zabójcy polityka PiS. *Rzeczpospolita*. <https://www.rp.pl/kraj/art6157231-dozywocie-dla-zabojcy-polityka-pis>
- Kancelaria Sejmu. (2010). *Biuletyn z posiedzenia Komisji Sprawiedliwości i Praw Człowieka (nr 233) i Komisji do Spraw Służb Specjalnych (nr 131)*. (Nr 4239/VI kad.). Warszawa: Kancelaria Sejmu.
- Lakoff, G., & Johnson, M. (1988). *Metafory w naszym życiu*. Warszawa: Państwowy Instytut Wydawniczy.
- Lem, S. (2002). *Filozofia przypadku. Literatura w świetle empirii*. Kraków: Wydawnictwo Literackie.
- Merkus, S., de Heer, J., & Veenswijk, M. (2014). Framing the Zone: Political Executives Engaging in a Narrative-Framing Contest During Strategic Decision-making. *Planning Practice & Research*, 29(5), 569–584. <https://doi.org/10.1080/02697459.2014.976999>
- Niedbalski, J. (2013). CAQDAS – oprogramowanie do komputerowego wspomagania analizy danych jakościowych. Historia, ewolucja i przyszłość. *Przełęcz Socjologiczny*, 62(1), 153–166.
- Norris, P., Kern, M., & Just, M.R. (Eds.). (2003). *Framing Terrorism: The News Media, the Government, and the Public*. New York: Routledge.
- Olczyk, T. (2009). *Politrozrywka i popperswazja: Reklama telewizyjna w polskich kampaniach wyborczych XXI wieku*. Warszawa: Wydawnictwa Akademickie i Profesjonalne.
- Trzebiński, J. (2002a). Narracyjne konstruowanie rzeczywistości. W J. Trzebiński (Red.), *Narracja jako sposób rozumienia świata* (s. 17–42). Gdańsk: Gdańskie Wydawnictwo Psychologiczne.
- Trzebiński, J. (2002b). Wstęp. W J. Trzebiński (Red.), *Narracja jako sposób rozumienia świata* (s. 13–16). Gdańsk: Gdańskie Wydawnictwo Psychologiczne.
- Tuchman, G. (1976). What is news? Telling stories. *Journal of Communication*, 4(26), 93–98.
- Verbi Software. (2017). *MAXQDA 12 Reference Manual*. http://www.maxqda.com/download/manuals/MAX12_manual_eng.pdf
- Wasilewski, J. (2012). *Opowieści o Polsce. Retoryka narracji*. Warszawa: studio headmade.
- Watzlawick, P., Bavelas, J.B., & Jackson, D.D. (1967). *Pragmatics of human communication*. WW Norton & Company.